Dhaka University Journal of Persian (Academic-Research) Year: 8, Issue: 8, June 2023
Dhaka, Bangladesh. ISSN : 2791-0679
مجلۀ فارسی دانشگاه داکا (علمی - پژوهشی)، سال: ۸، شماره: ۸، ژوئن ۲۰۲۳م

# The Role of Sheikh Saadi's Poetry in Building an Ethical Society

**Abdul Karim**[1]

**ARTICLE INFO**

**Article type**
Academic-Research

**Received**
22 June 2025

**Revised**
7 October 2026

**Accepted**
19 October 2026

**Published online**
26 October 2026

**Printing date of Publication**
30 October 2026

**Keywords:**
Saadi, Social Ethics, Justice, Bustan, Gulistan

**ABSTRACT**

Sheikh Saadi Shirazi is one of the most prominent figures in Persian literature and a great social reformer. His works are rich in moral lessons, social teachings, and stories aimed at guiding humanity. Driven by a deep love for mankind, Saadi emphasized that individuals must take responsibility for society and actively help solve its problems. He believed that spiritual perfection cannot be achieved through isolation, asceticism, or mere prayers alone, but through active engagement and effort. This paper explores Saadi's life, literary works, and the role of his poetry in building a moral society, supported by selected verses from his poems.

1 PhD, Professor of the Department of Persian Language and Literature, University of Chittagong, Bangladesh. Email: bkarimdu@gmail.com

**How to Cite:** Karim, Abdul (2026). *The Role of Sheikh Saadi's Poetry in Building an Ethical Society,* Dhaka University Journal of Persian, 8(8), 63-74. **DOI: https://doi.org/10.68651/dujp.v8i1.09**

# نقش شعر شیخ سعدی در ساختمان اجتماعی اخلاقی

دکتر عبد الکریم[۱]

**اطلاعات مقاله**

**نوع مقاله:** علمی - پژوهشی

**تاریخ دریافت:**
۱ تیر ۱۴۰۴

**تاریخ بازنگری:**
۱۵ مهر ۱۴۰۵

**تاریخ پذیرش:**
۲۷ مهر ۱۴۰۵

**تاریخ نشر آنلاین :**
۴ آبان ۱۴۰۵

**تاریخ انتشار:**
۸ آبان ۱۴۰۵

**واژه گان کلیدی :**
سعدی، اخلاق، جامعه، عدالت، گلستان، بوستان.

**چکیده**

شیخ سعدی شیرازی از برزگترین ادیبان ایرانی و مربیان بزرگ اجتماعی است. به دلیل آن که آثار او، حاوی حکایات و آموزه های اجتماعی و اخلاقی فراوان است. او خود نیز در باب اخلاق در موارد بسیار زیادی به پند و نصیحت ابنای بشر می پردازد که مقصود، وی راهنمایی و ارشاد خلق است و از آن رو که سعدی دلی پر از عشق به بشریت داشته و وجود عزیزش آکنده از مهر و محبت بنی نوع بشری بوده، همیشه بدین نکته اشاره کرده که هر فردی باید خود را در برابر جامعه مسئول بداند و با کار و کوشش، گرهی از گره های اجتماعی را بگشاید و بداند که فقط از به کنجی نشستن و به ریاضت و ذکر اوراد و ادعیه بسنده کردن، کاری از پیش نمی رود و ذات انسانی تکامل و صیقل نمی یابد. در این مقاله زندگی نامه و آثار ادبی سعدی و سهم شعر شیخ سعدی در ساختن جامعه اخلاقی را با ذکر ابیاتی از اشعار سعدی بررسی قرار گرفته است .

۱. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه چیتاگنگ، بنگلادش. ایمیل: abkarimdu@gmail.com

**شیوۀ ارجاع دادن:** کریم، عبد ال (۲۰۲۶). *نقش شعر شیخ سعدی در ساختمان اجتماعی اخلاقی*، مجلۀ فارسی دانشگاه داکا، سال: ۸، شماره: ۸، ص ۶۳-۷۴. **DOI: https://doi.org/10.68651/dujp.v8i1.09**

**مقدمه**

بی تردید پس از فردوسی، سعدی بزرگترین شاعری است که آسمان ادب فارسی را روشن ساخته است. سعدی در آثارش بر مفاهیمی چون عدالت، صداقت، وفاداری، مهربانی، و همدلی تأکید دارد. برای مثال، در بوستان سعدی رفتارهای اخلاقی مانند انصاف و بخشش را به شکلی داستانی و پند آموز بیان می‌کند که الگویی برای زندگی اجتماعی ارائه می‌دهد. شعر مشهور سعدی، بنی‌آدم اعضای یکدیگرند، یکی از برجسته ترین نمونه هاست که پیام وحدت انسانی و ارتباط میان افراد را به خوبی انتقال می دهد. این بیت، انسان‌ها را به مسئولیت پذیری اجتماعی و کمک به هم نوع ترغیب می‌کند و بر اهمیت همبستگی در جامعه تأکید دارد. سعدی در آثارش رفتارهای نیک اجتماعی را با شیوه‌ای ملموس و کاربردی آموزش می دهد. او در گلستان به مسائل روزمره مردم مانند عدالت در حکومت، صداقت در معاملات، و همدلی در خانواده می پردازد و الگویی برای روابط اجتماعی سالم ارائه می دهد.

**معرفی شیخ سعدی شیرازی**

**نام و خاندان سعدی**

ابومحمد مصلح الدین مصلح بن عبدالله شیرازی (متولد بین ۵۷۷ تا ۶۰۱ ه.ق- متوفای ۶۹۱ ه.ق)، معروف به سعدی شیرازی، یکی از بزرگترین شاعران و نویسندگان زبان فارسی، در شهر شیراز به دنیا آمد. اهل ادب به او لقب استادِ سخن، پادشاهِ سخن، شیخِ اجلّ و حتی به طور مطلق، استاد داده‌اند. او از خانواده‌ای اهل علم و دین برخاسته وخاندان سعدی به قول خود وی همه از زنگی بود. (خرمشاهی، ۱۳۷۵: ۴۲۳)

**تحصیلات سعدی:**

تحصیلات ابتدایی خود را در زادگاهش آغاز کرد و آغاز تحصیلات شاعر پدر را از دست داد و درد بی پدری درجانش نشست. (خرمشاهی، ۱۳۷۵: ۲۳۰) پدر شیخ ملازم اتابک سعد بن سرپرستی پدر بود. اما در همان سالهای کودکی پدر را از دست داد. سعدی مقدمات علوم و شرعی را چنان که مشهور است از پدر بزرگ مادری خود مسعود بن مصلح فارسی، پدر قطب الدین شیرازی فرا گفت و سپس برای اتمام تحصیلات به بغداد رفت. (اتابکی، ۱۳۷۴: ۶) سعدی در مدرسه نظامیه بغداد تحصیل می کرد که مهم ترین مرکز علم و دانش جهان اسلام در آن زمان به شمار می رفت. و

نزد افرادی چون امام محمد غزالی، شهاب‌الدین سهروردی و ابوالفرج بن جوزی بهره برده است. او به تحصیل ادب، تفسیر، حدیث، فلسفه، فقه، کلام و حکمت پرداخت. (خرمشاهی، ۱۳۷۵: ۳۰۷)

**سفرهای سعدی**

سعدی بخش قابل توجهی از عمر خود را به سفر گذراند. او به مناطق مختلفی از جمله شام، مصر، حجاز، عراق، یمن، و حتی هند و آسیای میانه سفر کرد. هدف از این سفرها، هم کسب دانش و تجربه و هم مشاهده زندگی مردم و بررسی اوضاع اجتماعی و فرهنگی مناطق مختلف بود. این سفرها تأثیر زیادی بر آثار او گذاشت و زمینهٔ الهام برای بسیاری از داستان‌ها و حکایات او شد. (اتابکی، ۱۳۷۴: ۶).

**پایان زندگی سعدی**

شیخ سعدی سپس به شیراز برگشت و تا پایان عمر در این شهر اقامت کرد .سعدی بین سال‌های ۶۹۰ تا ۶۹۴ هجری قمری در شیراز درگذشت و آرامگاه او هم اکنون در شهر شیراز به سعدیه معروف است. یکی از جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی ایران است و محل زیارت دوستداران ادب و فرهنگ فارسی است. سعدی را به حق می توان شاعر انسان دوستی، اخلاق، و حکمت دانست که آثارش همچنان الهام بخش فرهنگ و هنر فارسی زبانان و سایر ملت‌هاست. (خطیب رهبر، ۱۳۶۹: ۲۷)

**آثار آدبی سعدی شیرازی**

سعدی آثار آدبی گوناگونی به نظم و نثر موجود است که مشهورترین آنها عبارت‌اند از:

**بوستان (سعدی نامه)**

در این کتاب ده باب که حدود چهار هزار بیت وجود دارد به نام اتابک سعد بن ابوبکر در قالب مثنوی سروده است و تاکنون بارها جداگانه و همراه کلیات سعدی به چاپ رسیه است (صفا، ۱۳۷۳: ۶۰۵) مضامین اشعار سعدی در این کتاب معمولا شامل اخلاق، عرفان، ادب، تربیت، سیاست و اجتماعیات هستند. در این کتاب ده فصل وجود دارد. مقدمه این کتاب بسیار زیاد است. نام‌های فصول مختلف این کتاب به صورت زیر هستند : عدل، احسان، عشق، تواضع، رضا، ذکر، تربیت، شکر، توبه، مناجات و ختم کتاب. (خرمشاهی، ۱۳۷۵: ۱۸۹).

**گلستان**

شاهکار سعدی و نمایانگر وی در نثر گلستان است. این کتاب در سال ۶۵۶ هجری قمری به نام سعد بن ابوبکر بن زنگی تقدیم کرده است. این کتاب یک دیباچه و هشت باب وجود دارد.

سعدی در گلستان تغییر سبک داد و به نثر مرسلِ قبل از قرن ششم روی آورد. او به خوبی دریافت که نثر بر خلاف شعر، وسیله ایجاد ارتباط است و نه انتقال عاطفه و متأثر کردن مخاطب، بدین‌جهت در گلستان نثری موجز، رسا و موزون را برگزید و از آنجا که محتوای این نثر، نصایح و حکمت های اخلاقی بود، به خوبی با قالب خود سازگار شد. (احمدی گیوی،۱۳۸۶: ۲) سیرت پادشاهان، اخلاق درویشان، فضیلت قناعت، فوائد خاموشی، عشق و جوانی، ضعف و پیری، تاثیر تربیت، و آداب صحبت از جمله موضوعاتی است که سعدی در گلستان از آنها سخن می راند.

**غزلیات سعدی**

یکی دیگرازآثار مشهور سعدی،غزلیات سعدی است. تعداد غزلهای سعدی در حدود هفتصد است. در نسخه های قدیم غزلها به چند بخش تقسیم شده است: با اسامی طیبات، بدایع، خواتیم و غزلیات قدیم در غزلیات وی موضوع هایی چون عشق، دوست داشتن، دوست پرستی وصف یار زیبا دوری از معشوق شوق دیدار، تحمل دوری شکیبایی در غیبت دوست تحمل رنج و ناملایمات ،دوستی، وفاداری، پایداری در عشق و دوستی و غیره در آنها نه یک بار بلکه بارها توصیف شده است. (غنی، ۲۰۱۰: ۱۳۳)

**آثار دیگر سعدی شیرازی:** علاوه بر این آثار دیگر سعدی همانند: نصیحۀالملوک، مجالس پنج گانه، رساله در عقل و عشق، رساله در پاسخ صاحب دیوان، مفردات، رباعی، قطعه، خبیثات، ملعمات، مثلثات، ترجیعات.

**اصول در ساختمان اجتماعی اخلاقی از دیدگاه سعدی**

در زیر مهمترین اصول در ساختن جامعه اخلاقی از دیدگاه سعدی تحویل می کنم.

**اخلاق اجتماعی**

گستره وسیع مضامین اخلاقی در آثار سعدی، منجر به اتفاق نظری همگانی گردیده مبنی بر آنکه سعدی معلم اخلاق است و کردار اخلاقی در نزد او منزلتی ویژه دارد. او روایتگر اخلاق است که در میان افراد اجتماع می پوید و مضامین اخلاقی را چون فضیلتی برتر به شمار می آورد و در این راه بینش و حکمتش، او را فردی میانه رو ساخته که پیش از هر چیز، جانب اعتدال را رعایت می کند. سعدی به نیکی دریافته بود که در جامعه خشونت زده‌ای که می زیست، آسیب شناسی اخلاقی و ترویج ارزش‌های اخلاقی، یگانه عامل احیای جامعه و فرهنگی است که در بحبوحه ویرانگری‌های مغول با خطر اضمحلال و نابودی رویاروی بود.

بر این اساس در آثار خویش و به ویژه در گلستان و بوستان می کوشد تا راهکارهایی ارائه نماید برای دستیابی به نگرش حداکثری به سوی اخلاقی شدن فرد در جامعه؛ چراکه پدیداری این امر خود متضمن پدیداری جامعه‌ای است اخلاق مدار و برای نیل بدین مقصود؛ میانه روی را برمی گزیند و پیشاپیش همگان خود به آن عمل می کند و به تاکید می گوید که : نخست آنچه گویی به مردم، بکن؛ او وعظ بی‌عملان را ناکارآمد می شمارد و در نقد آن می سراید:

ترک دنیا به مردم آموزند　　خویشتن سیم و غله اندوزند
عالمی را که گفت باشد و بس　　هرچه گوید نگیرد اندر کس
عالم آن کس بود که بد نکند　　نه بگوید به خلق و خود نکند

(ایزد پرست، ۱۳۶۷: ۱۰۰)

و راه پرورش و تهذیب اخلاق را اعمال قدرت و خشونت بر مردمان نمی داند زیرا معتقد است با قدرت نمایی می شود انسان را مقهور کرد. آزار و شکنجه و سخت گیری ظاهر آدمیزاد را منظم می کند ولی باطن را پاک نمی کند و نور نمی بخشد. انسانیت روی در حجاب می کشد زیرا تسلط بر دل ها از دایره فشار بیرون است. از نگاه سعدی اولین مؤلفه انسان اجتماعی، عدالت محوری، اخلاق مداری و پرهیز از مردم آزاری است. اخلاق مداری را باعث قوام اجتماع و نظم دهنده آن می داند:

به مردی که ملک سراسر زمین　　نیرزد که خونی چکد بر زمین

(محمد خزائلی ، ۱۳۷۲: ۹۱)

از نگاه سعدی اهمیت و بسط ارزش های اخلاقی در جامعه به حدی است که اگر خللی به آن وارد شود، بدون شک زمینه‌های سقوط جامعه فراهم خواهد شد. در بحث از مسائل اجتماعی توصیه اکید سعدی به حاکمان زمان این است که فرصت به دست آمده را در جهت خدمت به مردم به کار برید و در جای جای گلستان و بوستان به لزوم پرواپیشگی حاکمان نظر دارد: «ملوک از بهر پاس رعیت اند، نه رعیت از بهر طاعت ملوک و یا در مقام توجه به همه مردم و رعیت و لزوم اتحاد ابنای انسان می گوید:

بنی آدم اعضایِ یکدیگرند　　که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار　　دگر عضوها را نماند قرار
تو کز محنتِ دیگران بی‌غمی　　نشاید که نامت نهند آدمی

(یوسفی، ۱۳۷۴: ۶۶)

**ارتباط بشر دوستی با خدا پرستی :**

نفس مردم دوستی یک لطیفه ی بشری است به همراه نوعی تفضل ربانی همین معنی از سویی نمودار یک جهان بینی خاص است، زاده ی روح های قوی و سرانجام دست رنج واقعی مظلومان

جهان در برخورد با تجارب عمده ای که در مسیر حیات تحصیل می کنند و عنوان می سازند. سعدی از همین نوع بزرگان است که مردم دوستی و خدمت به خلق خدای را با لطیفه ای دیگر که مستلزم معرفت آدمی به خدای بزرگ است قرین می سازد. همین معناست که در واقع مردم دوستی را با خدا پرستی ارتباط می دهد. او می گوید.

حاصل نشود رضایِ سلطان  تا خاطرِ بندگان نجویی
خواهی که خدای بر تو بخشد؟  با خلقِ خدای کن نکویی

(یوسفی، ۱۳۷۴: ۷۴)

**عدالت**

او عدالت را نه تنها به عنوان اساس نظم جامعه بشری که اساس وجود نظم در عالم هستی برمی شمارد و به همین دلیل نیز جفا پیشگی حاکمان، هر چند که اندک باشد، پیامد سه گانه ای خواهد داشت که از سویی شوکت پادشاهی را می رباید و از دیگر سوی مردمان را ناخشنود می سازد و سرانجام نیز جهان را ویران می نماید. از این روست که به کرّات می گوید: ای مَلِک چو گرد آمدن خلقی موجب پادشاهی ست، تو مر خلق را پریشان برای چه می کنی مگر سرِ پادشاهی کردن نداری.

همآن بِه که لشکر به جان پروری  که سلطان به لشکر کند سروری

(یوسفی، ۱۳۷۴: ۶۴)

و بی‌هیچ اغماضی، به وضوح می گوید:

پادشاهی که طرح ظلم افکند  پای دیوار مُلک خویش بکَند

(یوسفی، ۱۳۷۴: ۶۴)

و سرانجامِ این پادشاه چیزی نخواهد بود جز آنکه:

پادشاهی کاو روا دارد ستم بر زیردست  دوستدارش روز سختی، دشمن زور آور است
با رعیت صلح کن و ز جنگ خصم ایمن نشین  زآنکه شاهنشاه عادل را رعیت لشکر است

( یوسفی، ۱۳۷۴: ۶۴)

او حاکمان را عادل می خواهد و از این روی نصیحه الملوکی خلق می کند که برای نیل به رستگاری، بسیار کار آمد است. آگاهی ژرف سعدی از نقش بنیادین حاکمان در هدایت جامعه او را بر آن می دارد تا عامدانه؛ بیشترین تأکید خود را بر مبنای عدالت ورزی به حاکمان نشان دهد:

شنیدم که در وقت نزع روان، به هرمز چنین گفت نوشیروان
که خاطر نگه دار درویش باش نه در بند آرایش خویش باش
برو پاس درویش محتاج دار که شاه از رعیت بود تاجدار
رعیت چو بیخند و سلطان درخت درخت ای پسر باشد از بیخ، سخت
مکن تا توانی دل خلق، ریش وگر میکُنی، میکَنی بیخِ خویش

(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۶۷-۶۸)

**تواضع و دوری از تکبر:**

از منظر سعدی تواضع و فروتنی کمال والای آدمی و عامل سازگاری اجتماعی و زندگی مسالمت آمیز است وی باب چهارم بوستان را به تواضع اختصاص داده و درباره ی اهمیت تواضع و آثار بد تکبر و خود بزرگ بینی حکایت ها و سخنان شیرینی را بیان می کند. سعدی خلقت نخستین انسان را یاد آوری نموده و نتیجه می گیرد که با وجود چنین خلقتی دیگر جایی برای غرور و تکبر وجود ندارد:

زخاک آفریدت خداوند پاک پس ای بنده، افتادگی کن چو خاک
نه در ابتدا بودی آب منی؟ اگر مردی از سر بدر کن منیّ

(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۳۴۰، ۲۳۷)

**دستگیری و احسان:**

احسان مفهوم گسترده ای دارد؛ که یکی نیکی کردن به غیر است. در گستره احسان عناوینی چون انفاق، دستگیری، همکاری و تعاون کمک به مؤمن و.... رخ نمایی می کند. از نظر سعدی والایی و شرافت آدمی به احسان و نیکوکاری است، چنان که اگر کسی سودش به دیگران نرسد و از روحیه ی انفاق و احسان برخوردار نباشد و تنها در بند آسایش خویش باشد، از انسانیت بی بهره است. از این رو باب دوم بوستان را به احسان اختصاص داده، می گوید:

نه خوردی، که خاطر بر آسایدش نه دادی، که فردا به کار آیدش
بخیل توانگر به دینار و سیم طلسمیست بالای گنجی مقیم

(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۱۹۸-۱۹۹)

**خلق و خوی نیکو:**

گشاده رویی و خلق و خوی نیکو یکی دیگر از اصول مهم اخلاق اجتماعی است که پیدایش آن در افراد در سازگاری اجتماعی آنها و جلب دوستی دیگران و تداوم رابطه با آنها تأثیر بسیار زیادی دارد. سعدی در بوستان به این ویژگی مهم اخلاقی و اجتماعی پرداخته و معتقد است که با نرمی و درایت حتی دشمن را نیز می توان رام کرد و شر و بدی او را دفع نمود:

به نرمی از دشمن توان کرد دوست  چو با دوست سختی کنی دشمن اوست
به اخلاق با هر که بینی بساز  و گر زیر دست است اگر سر فراز
(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۲۵۲)

**همدردی با یتیمان**

بوستان سعدی، بشر را هر جا به نوعی تصفیه می کند. عواطف انسانی، همدلی و محبّت و پیوستگی افراد مردم به صورگوناگون جلوه گراست. استاد سخن که خود در طفلی پدر را از دست داده است و از درد طفلان خبر دارد، نه تنها شفقت به یتیمان را دستور می دهد؛ بلکه با عواطفی که از تعلیمات پیغمبر اکرم (ص) الهام و از کمال انسانیّت سرچشمه می گیرد مارا هشیار می کند. در هیچ دیوان شعری ،به مراعات حال دردمندان، یتیمان، بی کسان و ستم دیدگان به اندازه ی دیوان سعدی تأکید نشده است:

پدر مرده را سایه بر سر افکن  غبارش بیفشان و خارش بکَن
چو بینی یتیمی سر افکنده پیش  مده بوسه بر روی فرزند خویش
من اول سرتاجور داشتم  که سر در کنار پدر داشتم
کنون دشمنان گر برندم اسیر  نباشد کس از دوستانم نصیر
مرا باشد از درد طفلان خبر  که در خردی از سر برفتم پدر
(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۱۶۰-۱۶۱)

**نوع دوستی و خدمت به خلق**

خدمت خالصانه و صادقانه به خلق خدا از مهمترین ویژگیهای انسان ایده آل سعدی است. از نظر او نوع دوستی و احساس مسئولیت نسبت دیگران، بدون کوشش صادقانه برای رفع گرفتاریهای آنها بی معنی است. سعدی عبادت را تنها در نماز و تسبیح و سجاده نمی داند، بلکه خدمت صادقانه به خلق را نیز از بهترین عبادات تلقی می کند. (آزادی، ۱۳۷۳: ۶۴).

طریقت بجز خدمت خلق نیست　　به تسبیح و سجاده و دلق نیست
خنک آنکه آسایش مرد و زن　　گزیند بر آرایش خویشتن
نکردند رغبت هنر پروران　　به شادی خویش از غم دیگران
(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۹۹-۱۰۱)

**حفظ زبان**

سعدی در آثارش به برشماری آفتها و آسیبهای ناشی از عدم حفظ زبان پرداخته و غفلت از این امر را سبب خدشه دار نمودن روابط اجتماعی می داند. حفظ زبان در اندیشۀ سعدی مقولۀ بسیار گسترده ای است و شامل تأمل و اندیشه در سخن گفتن، پرهیز از زیاده گویی، پرهیز از عیب جویی کردن، پرهیز از گفتن اسرار شخصی به دیگران و پرهیز از سخن چینی می باشد. سعدی در باب اول و هفتم بوستان ما را به تأمل و اندیشه در سخن گفتن فرا می خواند و این نکته را گوشزد می نماید که فرد خردمند ابتدا می اندیشد و سپس گفتاری را بر زبان می آورد، زیرا کلامی که به زبان آمد، دیگر قابل بازگشت نیست:

دل است ای خردمند زندان راز　　چو گفتی نیاید به زنجیر باز
نظر کن چو سوفار داری به شست　　نه آنگه که پرتاب کردی زدست
(محمد خزائلی، ۱۳۷۲: ۸۳-۷۹)

**نتیجه گیری**

سعدی با مطرح کردن مسایل اخلاقی به ما گوشزد می نماید که پیش از هر مسئله ای باید موارد اخلاقی مدنظر قرار گیرد و با اینکه چندین قرن از روزگار شیخ شیراز می گذرد همین نکات اخلاقی در زمان ما نیز وجود دارد و باید رعایت شود؛ در نتیجه در هر زمانی نیک بینی در جمع، عدم خود بینی در نفس، همیاری و یگانگی، تألیف قلوب، درون پراکندگان جمع داشتن، ایثار و گذشت و سجایای اخلاقی برای بهبود روابط اجتماعی ضروری است. در آثار سعدی کفه ی موضوعاتی مربوط به ملاطفت و مهربانی و نوع پروری، سنگین تر از موضوع های مربوط به خصومت و کینه توزی و روابط غیر انسانی است.

شرکت در غم و اندوه دیگران، اساسا از شرایط آدمیّت است. به همان نسبت که فرد به جامعه و مصالح مردم و بهبود و تعالی انسان ها علاقه مند است ،انسان است،انسان به مفهوم والای کلمه و سعدی با خلق این آثار از محیط و عصر خود فراتر رفته ودر حیات فکری و فرهنگی نسل‌های بعد از خود تأثیرات مهم بر جای گذاشته است. سعدی دراشعارش به ایجاد یک جامعه آرمانی و ایده آل نظر دارد. ضرورت احساس همدلی و هم دردی انسان ها نسبت به یکدیگر امری اجتناب ناپذیر در دنیای امروز است.

**منابع و ماخذ**


۱. آزادی، محمد کریم (۱۳۷۳ه.ق)، *تعلیم و تربیت از دیدگاه سعدی*، چاپ اول، انتشارات رهگشا
۲. اتابکی، پرویز (۱۳۷۴ه.ش)، *برگزیده و شرح آثار سعدی*، تهران : نشر پژوهش فرزان، چاپ نوشتار.
۳. احمدی گیوی، حسن (۱۳۸۶ه.ق)، *شرح و تعلیقات گلستان سعدی*، تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات.
۴. ایزد پرست، نورالله (۱۳۶۷ه.ش)، *گلستان سعدی*، تهران : چاپ مروی. صحافی امیر کبیر.
۵. خرمشاهی، بهاء الدین (۱۳۷۵ه.ق)، *کلیات سعدی*، تهران : انتشارات ناهید، چاپ گلشن.
۶. خزائلی، محمد (۱۳۷۲ه.ق)، *شرح بوستان*، تهران: انتشارات جاویدان
۷. ـــــــــــــــــ (۱۳۶۸ه.ق)، *شرح گلستان*، تهران: انتشارات جاویدان
۸. خطیب رهبر، خلیل (۱۳۶۹ه.ق)، *غزلیات سعدی*، تهران: نشر مهتاب.
۹. صفا، ذبیح الله (۱۳۷۳ه.ش)، *تاریخ ادبیات در ایران*، جلد سوم بخش اول، تهران : انتشارات فردوس، چاپخانه رامین.
۱۰. غنی، دکتر محمد عثمان (۲۰۱۰م)، *مجله ی فارسی دانشگاه داکا*، نگاهی به سعدی و مضامین سیاسی و اجتماعی در گستان او، داکا: گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه داکا، بنگلادش.
۱۱. یوسفی، دکتر غلامحسین (۱۳۷۴ه.ق)، *گلستان سعدی شیرازی*، تهران: انتشارات خوارزمی .